

Samenvatting

Nederland heeft zich geconformeerd aan het klimaatakkoord van Parijs. Het klimaatakkoord van Parijs heeft als streven om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken in 2100 tot 2 graden Celsius. Om dit te realiseren moeten er reductiemaatregelen worden genomen. Verschillende sectoren hebben hun eigen opgave gekregen. Voor de landbouw betekent dit dat de broeikasgassenemissie met 3,5 Mton afgenomen moet zijn in 2030. Voor 2050 ligt er nog een klimaatopgave met een broeikasgassenemissie die richting de klimaatneutraliteit gaat. Voor deze opgave zijn de exacte doelen nog niet bekend. Ruim de helft van de broeikasgassenemissie uit de agrarische sector is afkomstig uit de veehouderij. Met name het rundvee levert een grote bijdrage aan de uitstoot van broeikasgassen.

Op melkveebedrijven komen de broeikasgassen methaan, lachgas en CO₂ vrij. Methaan wordt het meest uitgestoten op melkveebedrijven gevolgd door lachgas. Methaan komt voornamelijk vrij bij de maagprocessen van het rundvee. Lachgas komt voornamelijk vrij bij het gebruik van kunstmest en bij bodemprocessen. Er zijn verschillende actoren die invloed hebben of kunnen uitoefenen op de CO₂ emissie zoals, de erfbetredende bedrijven, kennis- en onderzoeksinstellingen, de overheid, de maatschappij en de pers.

Dit onderzoek gaat over de vraag, wat zijn haalbare maatregelen en daarmee sturingsmogelijkheden voor melkveehouders in Noord-Nederland om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Daarbij wordt ook gekeken of de maatregelen genoeg zijn volgens de visie van de beleidsmakers. Om antwoord te krijgen op deze vraag zijn er zes melkveehouders en twee beleidsmakers geïnterviewd. Eén beleidsmaker van de provincie Fryslân en één beleidsmaker van LTO Nederland. De melkveehouders zijn geselecteerd uit 'Melk en Klimaat' kennisgroepen. In deze kennisgroepen staat het onderwerp CO₂-reductie centraal en de mogelijke reductiemaatregelen die genomen kunnen worden.

De interviewvragen die aan de respondenten zijn gesteld zijn gebaseerd op het conceptueel model en de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Aan de melkveehouders zijn dezelfde vragen gesteld. Voor de beleidsmakers is de vragenlijst uitgebreid met een aantal vragen over de visie van het toekomstig klimaatbeleid.

Uit de interviews is naar voren gekomen dat het bewustzijn over de uitstoot van broeikasgassen en de mogelijke reductiemaatregelen onder de melkveehouders nog verbeterd kan worden. De melkveehouders geven aan dat zij het belangrijk vinden dat maatregelen positief effect hebben op de bedrijfsresultaten en het imago van het bedrijf. Daarnaast is toepasbaarheid op het bedrijf ook een belangrijke factor of een maatregel wordt ingevoerd op het bedrijf. Volgens de melkveehouders is het nog niet geheel duidelijk wat het effect van een maatregel is en wat de kosten en baten zijn van een maatregel. De melkveehouders hebben ook aangegeven dat zij het belangrijk vinden dat er vanuit de sector zelf initiatief wordt ondernomen om zo knellende regeldruk te voorkomen.

De beleidsmakers geven aan dat de klimaatdoelen voor de landbouw van 2030 te behalen zijn als de gehele sector in beweging komt. Volgens de beleidsmakers moeten maatregelen niet individueel bekeken worden, maar in combinatie met andere reductiemaatregelen, zo kan er

een groter effect worden behaald. Tijdens de beleidsontwikkeling is het daarnaast belangrijk dat er rekening wordt gehouden met het feit dat het klimaatprobleem een mondiaal probleem is. Hier moet bij de invoering van maatregelen rekening mee worden gehouden.

Voor de toekomst is het aan te raden dat LTO Noord regio Noord de actuele ontwikkelingen op het gebied van het klimaatbeleid blijft volgen, om zo bij het te ontwikkelen beleid de belangen van haar leden goed te kunnen blijven vertegenwoordigen.

Om het bewustzijn onder haar leden te verhogen kan LTO Noord via haar mediakanalen haar leden op de hoogte brengen van het relevante nieuws omtrent het onderwerp. Daarnaast kan LTO Noord de stortvloed aan informatie verwerken in hapklare brokken zodat het voor haar leden overzichtelijk is. Samen met andere partijen uit de keten kunnen de kosten en baten van een reductiemaatregel verder uitgewerkt worden, waardoor het voor de leden van LTO Noord overzichtelijk is wat de kosten en opbrengsten zijn van een maatregel. Hierdoor kunnen de leden ook zien wat voor effect een reductiemaatregel op andere elementen van de bedrijfsvoering heeft. De uitstoot van CO₂ is een gezamenlijk probleem, laten we het dan ook samen oplossen.